

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

СРПСКИ ЈЕЗИК ИЗМЕЂУ СТАНДАРДА, СУПСТАНДАРДА И ДИЈАЛЕКТА

Уређивачки одбор

- Мр Зоран Комадина, редовни професор (декан), Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Милош Ковачевић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Драган Бошковић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Бранка Радовић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Јелена Атанасијевић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Анђелка Пејовић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд
Др Владимир Поломац, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Никола Бубања, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Часлав Николић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Мирјана Мишковић-Луковић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Катарина Мелић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор, Универзитет „Г. д’ Анунцио”, Пескара, Италија
Др Ала Татаренко, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко”, Лавов, Украјина
Др Зринка Блажевић, редовни професор, Филозофски факултет, Загреб, Хрватска
Др Миланка Бабић, редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина
Др Михај Радан, редовни професор, Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија
Др Димка Савова, редовни професор, Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
Др Јелица Стојановић, редовни професор, Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредници

- Др Милош Ковачевић, редовни професор (одговорни уредник)
Др Јелена Петковић, ванредни професор

Рецензенти

- Др Милош Ковачевић, редовни професор (Београд, Крагујевац)
Др Сања Ђуровић, редовни професор (Крагујевац)
Др Милка Николић, редовни професор (Крагујевац)
Др Рајна Драгићевић, редовни професор (Београд)
Др Предраг Новаков, редовни професор (Нови Сад)
Др Иван Јовановић, редовни професор (Ниш)
Др Јелена Петковић, ванредни професор (Крагујевац)
Др Олга Панић Кавгић, ванредни професор (Нови Сад)
Др Ана Јањушевић Оливери, ванредни професор (Косовска Митровица)
Др Даница Јеротијевић Тишма, ванредни професор (Крагујевац)
Др Славко Станојчић, ванредни професор (Крагујевац)
Др Татјана Трајковић, ванредни професор (Ниш)
Др Александра Лончар Раичевић, ванредни професор (Ниш)
Др Биљана Марић, ванредни професор (Београд)
Др Милица Радуловић, ванредни професор (Ниш)
Др Марина Јуришић, виши научни сарадник (Београд)
Др Марина Николић, виши научни сарадник (Београд)
Др Марина Спасојевић, виши научни сарадник (Београд)
Др Тања Милосављевић, виши научни сарадник (Београд)
Др Данка Вујаклија, доцент (Нови Сад)
Др Дејан Каравесовић, доцент (Крагујевац)
Др Бојана Вељовић Поповић, доцент (Крагујевац)
Др Тања Танасковић, доцент (Крагујевац)
Др Тамара Лутовац Казновац, доцент (Крагујевац)

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XVIII међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(27–28. X 2023)

Књига I

СРПСКИ ЈЕЗИК ИЗМЕЂУ СТАНДАРДА, СУПСТАНДАРДА И ДИЈАЛЕКТА

Уредници
Проф. др Милош Ковачевић
Проф. др Јелена Петковић

Крагујевац, 2024.

Нина Ж. Манојловић¹

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за англистику

Катарина Б. Субановић²

Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Центар за истраживање језика и књижевности

КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА ГЛАГОЛА MANAGE И ЊЕГОВИХ ГЛАГОЛСКИХ КОМПЛЕМЕНТА ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ СЕМАНТИКЕ И ЛИНГВИСТИЧКЕ ПРАГМАТИКЕ

Предмет рада³ представља глагол *manage* и његови глаголски комплементи, као и еквивалентне конструкције у српском језику. Примери су ексцерпирани из паралелног енглеско-српског корпуса у оквиру корпуса савременог српског језика (SrпKor). Од укупно 199 атестираних примера са глаголом *manage*, за анализу је узето 67 јер су одбачени примери у којима наведени глагол има значење 'управљати'. Главни задатак анализе је сте утврђивање семантике главола, те типова главолаке ситуације у комплементу. Анализа показује да ће семантика главола у обама језицима бити условљена лексичким видом допуне, те да испитивани главола *manage*, као и његови преводни еквиваленти, могу показивати својства терминативног главола. Такође, услед свог имплицативног својства, главола *manage* (као и његови преводни еквиваленти) најчешће ће имати телични главола у допуни. На крају, анализа показује да се испитивани главола најчешће преводи главолом *успети*, (далеко ређе *успевати*), те изразом *поћи за руком*, али и да често изостаје у преводу, што намеће додатни задатак који се тиче испитивања прагматичких аспеката наведених предиката. Утврђено је да, у зависности од превода, одређене контекстуалне импликације нису доступне.

Кључне речи: *manage*, *успети*, тип главолаке ситуације, терминативност, пресупозиција, конвенционална имплицатура

1. Увод

Глагол *manage* најчешће се јавља као део аналитичких конструкција – у комбинацији са главолом у инфинитиву. Он такође припада и класи имплицативних главола, јер се извршење радње у комплементу подразумева, односно класи главола са обавезном лексичко-семантичком пресупозицијом. (в. Картунен 1971: 341, 357; Батистић 1979: 73). Генерисање пресупозиција зависиће од главолаког времена, као и других модификатора у оквиру исказа. Поред имплицативних, Батистић (1976: 73) разликује и негативно-имплицативне и неимплицативне главоле, где негативно-имплицативни имплицирају неизвршеност радње (нпр. *Избегавао је да служи војску*, дакле није служио војску), док неимплицативни главоли не имплицирају извршеност нити неизвршеност радње (нпр. *Одлучио је да служи војску*).

1 manoilovic.nina@gmail.com

2 katarina.subanovic@filum.kg.ac.rs

3 Истраживање спроведено у раду финансирао је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години број 451-03-47/2023-01/ 200198).

Овај рад представиће контрастивну анализу глагола *manage* и његових допуна, као и њихових преводних еквивалената на српски језик из перспективе глаголске семантике. Основна истраживачка питања која постављамо у овом раду тичу се међуодноса семантике главног глагола *manage* и глагола у комплекменту. Наиме, очекујемо да ће имплицативност главног глагола утицати на семантику глагола у допуни због наметнутог услова извршења радње. Другим речима, претпостављамо да ће комплекменти главног глагола у анализираним примерима већином бити телични. Стања и активности у комплекменту биће аномалије, то јест услед контекстуалне условљености неће бити праве ателичне глаголске ситуације. С друге стране, очекујемо да ће семантика главног глагола у оба језика бити условљена лексичким видом допуне, те да испитивани глагол *manage*, као и његови преводни еквиваленти на српски језик, могу показивати својства терминативног глагола. Постављене хипотезе темеље се на Вендлеровој (1957) глаголској типологији која ће бити детаљније представљена у оквиру дела који се бави теоријско-методолошким оквиром рада. Додатно, у рад укључујемо разматрање прагматичких аспеката ексцерпираних примера, пресупозиције и конвенционалне имплицатуре, односно разматрамо да ли се наведени прагматички елементи задржавају у преводу на српски језик или се постижу другим језичким средствима.

2. Теоријско-методолошки оквир

У складу са постављеним хипотезама и анализом спроведеном у истраживању, у наставку разматрамо питање лексичког аспекта, Вендлерову глаголску типологију, као и дијагностичке тестове за одређивање типова глаголске ситуације.

Лексички аспект/вид, који се још назива и *тип глаголске ситуације*, односно, *акционсариј*, у вези је са семантичко-лексичком категоријом *акционалности*. Акционалност се односи на природу глаголске ситуације и у оквиру ове категорије разматрају се нека од следећих питања – да ли радња обухвата цео процес радње или делове процеса, да ли траје или обухвата само један тренутак, да ли садржи циљ тј. тачку у којој се завршава, итд. (Мразовић, Вукадиновић 2009: 77, 80). На основу ових критеријума настале су бројне глаголске типологије од којих је, према Хани Филип (2011: 1191), највећи утицај имала Вендлерова (1957). У наставку табеларно представљамо типове глаголских ситуација, као и дистинктивна обележја на основу којих се они могу одредити:

Табела 1. Типови глаголских ситуација

Тип гл. ситуације	Стативност	Дуративност	Циљ (теличност)
Стање	[+]	[+]	[-]
Нпр. <i>She loved cinnamon rolls.</i> / <i>Волела је ролнице са циметом.</i>			
Активност	[-]	[+]	[-]
Нпр. <i>I played volleyball yesterday.</i> / <i>Играла сам одбојку јуче.</i>			
Остварење	[-]	[+]	[+]
Нпр. <i>I ran a mile last week.</i> / <i>Исцрчала сам миљу прошле недеље.</i>			
Достигнуће	[-]	[-]	[+]
Нпр. <i>I found my keys under the armchair.</i> / <i>Нашао сам кључеве испод фојеа.</i>			
Семелфактив	[-]	[-]	[-]
Нпр. <i>He knocked at the door, but I didn't open it.</i> / <i>Покуцао је на врата, али нисам отворио.</i>			

Стања одликују дистинктивна обележја [+стативност], [+трајање] и [-циљ], што значи да она означавају постојање одређене ситуације или особине у времену, немају сегменте и не подразумевају процес, те не теже природној завршној тачки. Активности су динамичне глаголске ситуације које могу да трају извесно време, подразумевају процес сачињен од сукцесивних елемената једнаких по квалитету, па их карактеришу дистинктивна обележја [-стативност] и [+трајање]. Будући да се састоје од једнаких елемената, не постоји завршни сегмент, тј. циљ коме се тежи, што се огледа у обележју [-циљ]. Остварења и достигнућа слична су по томе што имају завршни сегмент, односно, теже циљу, стога их карактерише обележје [+циљ]. Разликују се по томе што остварења карактерише обележје [+трајање], будући да садрже сегменте који обухватају ток ситуације, док су достигнућа тренутне ситуације – обухватају само један тренутак у ком се ситуација и реализује, стога их одликује [-трајање] (в. Новаков 2005: 27–30). Семелфактиви су тип глаголске ситуације који нису постојали у оквиру оригиналне Вендлерове типологије, већ се додају у каснијим студијама као што су Смит (1997), Ротстајн (2004), итд. Они су тренутни као и достигнућа, али за разлику од њих, семелфактиви су ателични, те их одликују обележја [-стативност], [-трајање] и [-циљ] (в. Ротстајн 2004: 28).

Дистинктивна обележја и типови глаголске ситуације одређују се помоћу Вендлерових (1957) дијагностичких тестова, који се обрађују и у оквиру других студија из области (в. Бринтон 1988: 28–29; Новаков 2005: 26). Конкретно, тестовима *how long did it take to V / (за) колико дуго* утврђује се теличност, односно, постојање циља, као и могуће трајање глаголске ситуације. Затим, тестовима *in/for X time / (за) X времена* одређује се (не)постојање циља, а могућност модификације глагола прилозима попут *брзо, намерно* и сл. упућује на динамичност глаголске ситуације. На крају, тестом *If someone stops V-ing, the person has V-ed / Ако неко престане да V, онда јесте V* проверава се да ли су сви сегменти глаголске ситуације истог квалитета или постоји завршни сегмент, а на индиректан начин овај тест указује и на трајање.

Као што је наша анализа показала, наведени дијагностички тестови понекада нису довољни за одређивање типова глаголских ситуација, посебно када су у питању теличне глаголске ситуације – остварења и достигнућа. Одређивање типа глаголске ситуације додатно се компликује када се у перспективу узме и српски језик, због различите реализације глаголског вида у двама језицима, што ћемо објаснити у наставку рада. Због ових разлога, приказујемо сажетак горепомнутих, али и додатних дијагностичких тестова које представља Даути (1979: 55–59):

Табела 2. Дијагностички тестови за одређивање типова глаголске ситуације

СТАЊА И АКТИВНОСТИ	- о стања се не јављају у прогресивном виду - о стања се не јављају као комплументи глагола <i>force</i> (срп. <i>најтерати́ти, присили́ти</i>) и <i>persuade</i> (срп. <i>наговори́ти</i>) - о стања се не могу употребити у императиву - о стања се не могу модификовати адвербијалима <i>deliberately</i> (срп. <i>намерно</i>) и <i>carefully</i> (срп. <i>пажљиво</i>) - о стања се не могу јавити у <i>pseudo-cleft</i> конструкцијама
--------------------	--

АКТИВНОСТИ И ОСТВАРЕЊА	- о остварења се јављају са предлошким адвербијалом <i>in X time</i> / за <i>X</i> времена и само маргинално са адвербијалом <i>for X time</i> / <i>X</i> времена; активности дозвољавају искључиво <i>for X time</i> / <i>X</i> времена - о остварења се комбинују како са <i>spend X time doing</i> / <i>провести X</i> времена <i>радећи</i>, тако и са <i>it took X time to</i> / <i>требало је X</i> времена <i>да</i>; активности се комбинују само са првом фразом - о #логичке импликације са фразом <i>for X time</i> / <i>X</i> времена разликују се код активности и остварења: АКТИВНОСТ: <i>If John walked for an hour, then, at any point during that hour it was true that John walked.</i> / Ако је Џон <i>шетњао сат</i> времена, онда је <i>тачно да је</i> у сваком <i>тренутку током тих сат</i> времена он <i>шетњао</i>. ОСТВАРЕЊЕ: <i>If John painted a picture for an hour, then it is not the case that he painted a picture at any point during that hour.</i> / *Ако је Џон <i>насликао слику за сат</i> времена, онда <i>није точно да је</i> у сваком <i>тренутку током тих сат</i> времена он <i>насликавао / сликао слику</i>. - о логичке импликације са прогресивним и непрогресивним видом: АКТИВНОСТ: <i>X is now V-ing entails that X has V-ed</i> / <i>X</i> <i>свага</i> <i>V</i> <i>имплицира да је X V</i> ОСТВАРЕЊЕ: <i>X is now V-ing entails that X has not yet V-ed</i> / <i>X</i> <i>свага V</i> <i>имплицира да X</i> <i>joш увек није V</i> - о #иста импликација добија се употребом глагола <i>stop</i> (срп. <i>престати</i>) - о #само остварења могу бити допуна глаголу <i>finish</i> (срп. <i>завршити</i>) - о прилог <i>almost</i> (срп. <i>замало/умало</i>) има другачију интерпретацију са активностима и остварењима: АКТИВНОСТИ: употреба овог прилога значи да се уопште није приступило радњи ОСТВАРЕЊА: употреба овог прилога је двосмислена – или се радњи уопште није приступило, или радња није завршена
--	---

ДОСТИГНУЋА	- o звуче необично када се употребе се фразом <i>for X time / X времена</i> - o дозвољавају употребу фразе <i>it took X time to / требало је X времена да</i> - o #логичке импликације код достигнућа и остварења су другачије: ОСТВАРЕЊА: <i>If John painted a picture in an hour, it is true that he was painting a picture during that hour.</i> / *Ако је Џон насликао слику за <i>саи</i> времена, онда је <i>тачно да</i> је он насликавао / сликао слику <i>током тих саи</i> времена. - ДОСТИГНУЋА: <i>If John noticed a picture in a few minutes, it is not true that he was noticing that picture throughout the period of those few minutes.</i> / *Ако је Џон <i>приметио</i> слику за <i>пар</i> минута, није <i>тачно да</i> је он <i>приметио</i> (<i>примећивао</i>) <i>ту</i> слику <i>током тих пар</i> минута. - o #достигнућа су неприхватљива као допуна глаголу <i>finish</i> (срп. <i>завршио</i>) и <i>stop</i> (срп. <i>преставио</i>) - o употреба прилога <i>almost</i> (срп. <i>замало/умало</i>) нема двосмислено читање са достигнућима - o следећа класа прилога се не употребљава уз достигнућа: <i>attentively</i> (срп. <i>пажљиво</i>), <i>studiously</i> (срп. <i>студиозно</i>), <i>vigilantly</i> (срп. <i>опрезно, обазриво</i>), <i>conscientiously</i> (срп. <i>савесно</i>), <i>obediently</i> (срп. <i>послушно</i>), <i>carefully</i> (срп. <i>пажљиво</i>)
------------	---

Граматичка категорија глаголског вида у српском језику инхерентна је глаголима, тј. одређује се већ на нивоу лексикона, док се у енглеском глаголски вид најчешће одређује на нивоу глаголске фразе. Стога је, када је српски језик у питању, у тестовима који су обележени симболом „#” неопходно било променити глаголски вид, чиме се истовремено мења и сама глаголска лексема, а неадекватност ових тестова на српском језику означена је симболом „*”. Додатно, фазни глаголи *stop* (срп. *преставио*) и *finish* (срп. *завршио*) у српском језику захтевају искључиво имперфективне глаголе у допуни, стога их је било немогуће применити са глаголима перфективног вида, а тестови са фазним глаголима релевантни су за разликовање остварења од достигнућа. Уколико је примена тестова дала недовољно јасне резултате, као надређени (релевантан) тест узет је тест са прилогом *almost* (срп. *замало*), јер не захтева промену глаголског вида у српском језику. Наиме, наведени тестови у табели изнад који су коришћени за српски језик адаптирани су са енглеског језика, а граматичка категорија глаголског вида се различито реализује у двама језицима. Прецизније речено, тест попут овог са семантичком импликацијом *If John painted a picture for an hour, then it is not the case that he painted a picture at any point during that hour* на енглеском функционише без потешкоћа будући да промена глаголског вида не подразумева употребу друге глаголске лексеме. Са друге стране, у српском језику то није случај: *Ако је Џон насликао слику за *саи* времена, онда није *тачно да* је у сваком *тренутку* *током тих саи* времена он насликавао / сликао слику. Дакле, уколико применом теста желимо да добијемо сувислу реченицу, неопходно је да уместо глагола *насликавши* употребимо његов имперфективни пар – *сликајући*, што представља сасвим други глагол. Илуструјемо додатно и следећим примером ексцерпираним из корпуса овог истраживања:

I Неколико чланова банде **успело је да побегне** у иностранство.

II. ? Неколико чланова банде престало/завршило је да побегне (→ бежи).

1б. ? Ако је неколико чланова банде побегло за сат времена да ли је тачно да су побегли (→ бежали) током сата?

1в. Неколико чланова банде замало је побегло из затвора.

На крају, неопходно је додатно скренути пажњу на дистинктивно обележје [+/- трајање]. Наиме, ово дистинктивно обележје не доводи се нужно у везу са глаголским видом иако бројни аутори (в. Белић 1924; Стевановић 1979; Клајн 2005; Станојчић, Поповић 2005) издвајају управо ово дистинктивно обележје као најзначајнију карактеристику глаголског вида у српском језику. У овом раду, ми се опредељујемо за сагледавање глаголског вида, како међу првима у сербо-кroatистичкој литератури даје Мидхат Риђановић. Наиме, аутор (1976: 83) истиче да су основна значења глаголског вида у српскохрватском језику *дељивости*, тј. *поделљивости* и *недељивости*, тј. *неподелљивости* временске димензије ситуације описане глаголом. Тогивност се односи на перфективни вид, односно на сагледавање извесне ситуације као целине, а нетотивност на имперфективни вид, тј. сагледавање ситуације као структуре. Овај начин сагледавања глаголског вида усвојиле су и Павица Мразовић и Зора Вукадиновић (2009: 80), а овакав став о глаголском виду своје упориште налази у типолошким студијама (в. Комри 1976).

Корпус истраживања чине енглеско-српски преводни парови ексцерпирани из паралелног преводног корпуса у оквиру корпуса савременог српског језика (SrпKor⁴). Претраживани облици били су *manage*, *manages*, *managed* и *managing*, а добијени резултати су филтрирани тако да се у обзир не узму они примери у којима испитивани глагол има значење 'управљати', јер је предмет овог рада имплицативни глагол у значењу *to bring about or succeed in accomplishing, sometimes despite difficulty or hardship*⁵. Глагол *manage* у значењу *управљати* није имплицативан глагол и захтева директан објекат, а не комплемент у виду глагола. Тако је добијено 68 примера енглеско-српских преводних парова и то 4 примера у садашњем времену и 64 у прошлом времену (од којих је један у оквиру нефинитне клаузе, те је изузет из анализе; видети фусноту 6). Прво су утврђени начини превођења главног глагола *manage*, након чега се приступило утврђивању типа глаголске ситуације у комплменту. Примарна је квалитативна анализа, али укључени су и бројчани подаци који се тичу фреквенности различитих врста комплемената имплицативног глагола *manage* и његових преводних еквивалената на српски језик.

Након издвајања примера са глаголом *manage* и преводних еквивалената на српски језик, приступило се процедури двоструке провере. Наиме, два истраживача којима је српски матерњи језик независно су извршили анализу типа глаголске ситуације у комплменту на енглеском и српском језику, те су тако добијени резултати упоређени. Уколико је утврђено непоклапање, примењени су додатни тестови представљени у табели 2. Како је једна од хипотеза да ће глаголске ситуације у комплменту имплицативног глагола бити теличне, најбитнији тестови били су они који за циљ имају дистинкцију између остварења и достигнућа модификатором *almost* (срп. *замало*, *умало*).

4 <http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/prezentacija/korpus.html>

5 <https://www.dictionary.com/browse/manage>

3. Анализа примера са дискусијом

Као што је већ наведено у раду, корпус истраживања чини 67⁶ преводних парова у којима је главни глагол на енглеском језику глагол *manage*. Наведени глагол најчешће се преводи глаголом *успети* (47 примера), ређе *успевати* (свега 3 примера, од којих је један преводни еквивалент за нефинитни облик *managing*), те изразом *поћи за руком* (5 примера), а атестиран је и један пример са изразом *побринути* за. У чак 12 примера главни глагол изостављен је у преводу, што може имати последице на одређене прагматичке аспекте инференцијалног типа – пресупозицију и конвенционалну импликатуру. Дакле, у највећем броју случајева, достигнуће се преводи достигнућем, осим у 2 примера са глаголом *успевати* (в. примере 12 и 15) и 12 примера где преводни еквивалент изостаје.

Што се тиче комплемената, треба напоменути да су два примера искључена из семантичке анализе због непостојања комплемента (в. пример 2), као и два у којима је изостављена цела испитивана конструкција услед другачије организације у преводу на српски језик (в. пример 3).

- 2) I **did not manage**; I grabbed an ashtray from the desk and flung it. / Нисам успео; дограбио сам пепељару са стола и завитлао је.
- 3) With the curious, disarming friendliness that he always **managed** to put into the gesture, he resettled his spectacles on his nose. / Гестом који је увек обезбужавао и одавао пријатељство, он поправи наочари на носу.

Такође, у три ексцерпирана примера испитивани глагол атестиран је са два комплемента, тако да укупан број парова комплемената за анализу износи 66. Од 66 комплемената глагола *manage*, 35 идентификовано је као остварење, 18 као достигнуће, 11 као активност и 2 као стање. Као што је очекивано, највећи број комплемената одликује постојање циља услед имплицативне природе главог глагола (80.3%). Резултати преводних еквивалената глагола у комплементу биће представљени засебно за сваки тип глаголске ситуације у оригиналу.

3.1. Преводи остварења

Када је реч о остварењима у енглеском језику, највећи број преведен је остварењем и у српском (26 примера), па достигнућем (8 примера), а само један пример преведен је стањем. Резултати указују на то да се у испитиваном корпусу, а у оквиру преводних еквивалената комплемената глагола *manage* који су означени као остварење, углавном задржавају дистинктивна обележја [+трајање] и [+циљ]:

- 4) Greek authorities immediately organised a rescue operation and **managed to evacuate all 280 passengers**, most of whom were from Japan, the United States and Russia. / Грчке власти су одмах организовале операцију спасавања и успеле су да евакуишу свих 280 путника, од којих је већина из Јапана, Сједињених Држава и Русије.
- 5) In spite of all these difficulties during the last 12 years, the Association **managed to organize 10 annual assemblies and professional conferences**. / Упркос тешкоћама током претходних 12 година, Заједница је успела да организује 10 годишњих скупштина и исто толико стручних скупова.
- 6) [...] and crash all democratic institutions the previous government **has managed to establish**. / [...] и да полупа све демократске тековине које је изградила претходна влада.

6 Пример са нефинитним обликом *managing* биће изузет из даље анализе јер није довољно репрезентативан, будући да је атестиран само један пример неограниченог достигнућа у оригиналу.

У наведеним примерима можемо да уочимо да имплицативни глагол *manage* односно *успети*, који подразумева извршење радње у допуни, има терминативна својства када се у комплементу нађе телична глаголска ситуација, зато што се фокус ставља на завршну фазу глаголске радње. У наставку овог поглавља показаћемо да се до истог исхода долази и када се у допуни управног глагола нађе достигнуће.

Међутим, није занемарљиво то што је атестирано осам примера у којима се остварења преводе достигнућем, односно у којима се у преводу губи дистинктивно обележје [+трајање] које је карактеристично за остварења. Сматрамо да је разлог томе неретко свршени вид глагола у српском језику који може блокирати читавање трајања (чак и у случају када је директни објекат у множини). Наиме, у енглеском језику остварења су најчешће експлицитно и очигледно трајна, јер се глаголски вид другачије реализује, то јест не постоји на нивоу самог глагола. С друге стране, у српском језику се потенцијално трајање код глагола свршеног вида махом односи на радње/активности које претходе радњи коју сам глагол описује⁷.

Другачија ситуација забележена је код примера у којима је остварење у енглеском језику преведено двовидским глаголом у српском (в. примере 4 и 5). Дакле, када су у оквиру испитиваног корпуса остварења преведена достигнућем, у српском језику увек је употребљен глагол свршеног вида (док су код остварења заступљени како двовидски, тако и свршени глаголи)⁸⁹:

- 7) I hardly **managed to say anything** out of my amazement. / Једва сам дошао до речи од запањености.
- 8) The eldest daughter, although closely watched, by dint of endless efforts **managed to present a petition** to the Pope. / Најстарија, иако надзиравана изблиза, даде себи много труда, те јој пође за руком да преда папи једну молбу.
- 9) The six-party ruling coalition nominated Spiric again after it **managed to agree on new voting rules** in parliament and in the Council of Ministers. / Шесточлана владајућа коалиција поново је предложила Шпирића, након што је успела да постигне договор о новим правилима гласања у парламенту и Већу министара.

Што се тиче једног случаја превода комплемента који је означен као остварење комплементом који нема обележје [+циљ], сматрамо да је у питању избор преводиоца да на другачији начин организује реченицу у преводу. Другим речима, у преводу не налазимо управни глагол *успети* и одговарајући комплемент у складу са енглеским оригиналом.

- 10) The rigidity of her muscles **managed to convey that impression**. / Најчудније је било то што је имао утисак да га, чак и кад га стеже уза се, свом снагом истовремено и одбија од себе, толико су јој у тим тренуцима мишићи били крути.

7 Дакле, уколико се постави питање *Колико је времена било потребно да се изгради ово здање?* трајање се односи на активност *грађења* не *изграђивања*

8 Остварења у српском језику могу бити и глаголи несвршеног вида (в. Субановић 2023: 382–383), али то није атестирано у нашем корпусу.

9 Овде треба приметити и да је у примеру 7 у преводу на српски језик употребљена идиоматизована конструкција *доћи до речи* што умањује значењску прозирност у погледу утврђивања аспекатског типа глаголске ситуације.

3.2. Преводи достигнућа

Иако су достигнућа знатно мање заступљена у испитиваном корпусу као комплементи глагола *manage*, преводни еквиваленти на српском језику показују већи ниво доследности. Наиме, достигнуће је преведено достигнућем у чак 17 примера, док је забележен само један пример у којем је преведено остварењем. Могуће је да добијени резултати указују на то да се дистинктивно обележје [-трајање] чешће задржава у преводу услед природе глаголског вида у српском језику.

- 11) The pilot and the co-pilot **managed to eject** before impact. / Пилот и копилот **су успели да се катапултирају** пре самог пада.
- 12) Young persons with disabilities who do **manage to complete their education** then face barriers to employment, despite special incentives for employ. / Млади људи са хендикепом који **успевају да заврше своје образовање** потом се суочавају с препрекама у налажењу посла, упркос посебним повластицама које се дају послодавцима.
- 13) [...] universities as main producers and consumers of electronic information and big publishers which **managed to become monopolists**. / То ће бити дуга битка између универзитета као главних произвођача и корисника електронских информација и великих издавача који **су успели да постану монополисти**.

Пример у којем је комплемент обележен као достигнуће преведен остварењем у српском језику представља репрезентативну илустрацију дискрепанције када је у питању примена тестова у српском и енглеском језику. Наиме, иако је глагол *задржавати* свршеног вида, примена теста за дистинкцију достигнућа и остварења ипак показује двосмисленост са модификатором *замало*, док тест са логичком импликацијом није могуће применити због разлога наведених у претходном поглављу.

- 14) [...] the robber would escape, unless he could **manage to detain him**. / [...] те ће му сер Фог коначно умаћи ако не **успе да га ту задржи**.

С друге стране, у енглеском језику могуће је применити све тестове, те потенцијална двосмисленост са *almost* не може играти пресудну улогу.

- 14a. ? He finished detaining him.
? He stopped detaining him.
If he detained him in an hour, it is not true that he was detaining him throughout that period.
? He conscientiously/studiously/attentively... detained him.

3.3. Преводи ателичних глаголских ситуација

Иако није очекивано да велики број комплемената глагола *manage* буду активности или стања, атестирано је 13 примера ателичних глаголских ситуација на енглеском језику. Активности су у готово 50% случајева преведене активностима (6 примера), те остварењем (4 примера) и достигнућем (1 пример).

- 15) [...] fields and cold baths and community hikes and general clean - mindedness which she **managed to carry about with her**. / Мрзео ју је због атмосфере терена за хокеј, хладних тушева и општеморалне чистоте коју **је успевала да шири око себе**.
- 16) Again assuming you **have managed to participate in a project** there are still problems. / Ако и претпоставимо да **сте успели да учествујете у пројекту**, још увек ће бити проблема.

17) Police **managed to prevent the murders** in October. / Полиција је у октобру успела да спречи та убиства.

18) Predoiu said Morar **managed to keep the anti-corruption department safe from political influence**. / Предоју је рекао да је Морар успео да сачува агенцију за борбу против корупције од политичког утицаја.

Видимо да се у преводу задржавају оба дистинктивна обележја активности ([+трајање и [-циљ]) када глагол на српском језику није свршеног вида (примери 15 и 16). Међутим, када се у преводу јави глагол свршеног вида, увек је блокирана ателична интерпретација зато што глаголи свршеног вида увек имају обележје [+циљ] (као што је случај са остварењем у примеру 17 и достигнућем у примеру 18).

За разлику од примера са теличним глаголским ситуацијама у допуни, имплицативни глагол *manage* односно *успети* не показује својства терминативног глагола када за допуну има ателичну глаголску ситуацију. У примерима 15 и 16 у оригиналу, као и у преводу, фокус није на завршној фази глаголске ситуације у допуни. С друге стране, у примерима 17 и 18, услед различитог превода и додавања обележја [+циљ] у преводу, имплицативни глагол *успети* на српском показује одређене карактеристике терминативног глагола. Другим речима, у примерима 17 и 18 у преводу на српски језик глаголом *успети* наглашава се завршна фаза глагола у допуни.

Иако се стања у оквиру испитиваног корпуса јављају свега два пута као елемент глагола *manage*, те анализа преводних еквивалената не може пружити значајније увиде када су у питању тенденције преводњења комплемената имплицативних глагола у енглеском језику на српски, вреди навести да су забележени преводи у српском језику стање (пример 19) и достигнуће (пример 20):

19) The Administrator's suite was only about fifteen feet square, but it **managed to contain all the fittings and status symbols of the typical \$50,000 a year head of a department**. / Управникова одаја имала је тек око петнаест квадратних стопа, али у њој су ипак били смештени сва опрема и сви симболи статуса једног типичног шефа одељења са годишњим приходом од педесет хиљада долара.

20) Croatia, although being deeply involved in Yugoslav crisis until 1996, **managed to be on track** in achieving the eight MDGs. / Иако је била дубоко увучена у југословенску кризу до 1996, Хрватска је успела да ухвати корак са постизањем осам МЦР.

У примеру 19 на српском језику преводни еквивалент је у пасиву и могуће је да је то разлог што су задржана сва дистинктивна обележја стања – [+трајање], [-циљ] и [+стативност]. С друге стране, достигнуће у примеру 20 може се приписати избору преводиоца, јер је у питању идиоматизована конструкција у обама језицима.

4. Неке прагматичке импликације

Испитивани глагол *manage* (односно *успети*) интересантан је у прагматичком смислу због више разлога. Као прво, наведени глагол представља један од лексичких окидача за генерисање *пресупозиције*. Илуструјемо следећим примером (преузето из Мишковић-Луковић 2018: 48):

Тијана је успела да објави свој роман.

>>¹⁰ Тијана је покушала да објави свој роман.

¹⁰ Ознака „>>” је конвенција којом се означавају пресупозиције исказа.

Пресупозиције су пропозиције исказа које се узимају здраво за готово и представљају предуслов за адекватну употребу исказане реченице, а већина истраживача из области лингвистике и филозофије језика сматра пресупозицију прагматичким феноменом (Мишковић-Луковић 2018: 147). Поред имплицативних предиката (као што је *успејети*), окидачи за лексичке¹¹ пресупозиције јесу и аспектуални предикати (нпр. *почети*) и итеративи (нпр. *поново*).

Осим пресупозиције, испитивани глаголи (*manage* односно *успејети*) утичу на генерирање конвенционалне импликације (Потс 2007). Конвенционална импликатура појам је из Грајсове прагматике и представља аспект значења који се изводи на основу конвенционалних својстава одређених језичких израза и конструкција, али не утиче на истиносне услове основне пропозиције исказа (односно, грајсовском терминологијом, *онога што се каже*) (Мишковић-Луковић 2018: 44, 138). Илуструјемо следећим примером (преузето из Потс 2007: 669, наш превод):

Барт је успео да положи тест.

+>>¹²Барту је било тешко да положи тест.

Као и пресупозиције, конвенционалне импликатуре показују својство константности у негацији.

Барт није успео да положи тест.

+>>Барту је било тешко да положи тест.

На основу резултата добијених из испитиваног корпуса, можемо доћи до закључка да се у готово 18% примера, односно у 12 од 67¹³ примера¹⁴ губе пресупозиција и конвенционална импликатура. Наведене информације могу бити мање или више битне у зависности од контекста. Илуструјемо следећим примерима:

21) [...] and crash all democratic institutions the previous government **has managed** to establish. / [...] и да полупа све демократске тековине које је изградила претходна влада.

22) Diana **managed** to secure frequent audiences from him, without their coming to the Duchess's knowledge. / [...] па је Дијана била много пута примљена код њега у аудијенцију, а да то војвоткиња није ни сазнала.

У наведеним примерима изостаје генерирање конвенционалне импликатуре да је активност у комплементу било тешко остварити, што може утицати на тумачење целокупног исказа. Штавише, одабир пасива у примеру 22 потпуно ништи експлицирање лексичке пресупозиције да је агенс *покушао* да изврши дату активност. Атестирани су и случајеви где је разлика између оригинала и превода још израженија:

23) With the curious, disarming friendliness that he always **managed** to put in to the gesture he resettled his spectacles on his nose. / Гестом који је увек обезоружавао и одавао пријатељство, он поправи наочари на носу.

11 Поред лексичких пресупозиција, постоје и егзистенцијалне, фактивне (епистемичке и емотивне), нефактивне, конструкционе и контрафактуалне (за више в. Мишковић-Луковић 2018: 45–49).

12 Ознака „+>>” је конвенција којом се обележава конвенционална импликатура.

13 Видети фусноту 6.

14 При томе су два од наведених дванаест искључена из анализе преводних еквивалената комплемената због другачије организације превода у оквиру које је изостављена читава конструкција у оригиналу (в. пример 3). Међутим, када су у питању пресупозиција и конвенционална импликатура, релевантна је искључиво употреба еквивалентног преводног еквивалента глагола *manage* која би била окидач за генерирање наведених подразумеваних информација (енг. *supposed to be known information*) и импликатуре да је извршавање глагола у комплементу било тешко.

- 24) The rigidity of her muscles **managed** to convey that impression. / Најчудније је било то што је имао утисак да га, чак и кад га стеже уза се, свом снагом истовремено и одбија од себе, толико су јој у тим тренуцима мишићи били крути.

Сматрамо да је у наведеним примерима одлука преводиоца да на другачији начин организује реченицу највише утицала на укидање контекстуалних импликација коју су присутне у оригиналу. Међутим, постоје и примери у којима се, иако преводни еквивалент глагола *manage* изостаје у преводу, другим језичким средствима може постигнути генерирање конвенционалне импликатуре да је било тешко извршити радњу у комплементу:

- 25) hardly **managed** to say anything out of my amazement. / Једва сам дошао до речи од запањености.
26) He used to think often of quitting drugs but the longest he **managed** to stay off was two weeks. / Често је размишљао о скидању с дроге, али је издржао најдуже до две недеље.

Употреба прилога *једва* у примеру 25 представља окидач за импликатуру *Говорнику је било тешко да дође до речи*. У реченици у оригиналу иста импликатура има два окидача – прилог *hardly* и имплицативни глагол *manage*. С друге стране, у примеру 26 семантика глагола *издржати* (као превод израза *manage to stay off* у оригиналу) има значењску компоненту која упућује на то да је извршавање дате радње било тешко.

5. Закључак

У овом раду приказали смо контрастивну анализу глагола *manage* и његових допуна, као и њихових преводних еквивалената на српски језик из перспективе глаголске семантике. Кренули смо од претпоставке да ће комплементи главног глагола у раду већином бити телични и та претпоставка је потврђена. Стања и активности, ателичне глаголске ситуације, идентификоване су у 13 од укупно 67 анализираних примера. С друге стране, очекивали смо и да ће семантика глагола *manage* у оба језика бити условљена лексичким видом допуне, тј. да ће испитивани глагол *manage*, као и његови преводни еквиваленти на српски језик, показивати својства терминативног глагола. Анализом је потврђена и ова претпоставка.

Рад се додатно бавио и разматрањем прагматичких аспеката ексцерпираних примера. Конкретно, покушали смо да утврдимо да ли се пресупозиције и конвенционалне импликатуре задржавају у преводу на српски језик или се постижу другим језичким средствима. Анализа је показала да се у 12 од укупно 67 примера губе пресупозиција и конвенционална импликатура, а неретко је њихово одсуство у преводу у односу на оригинал последица одлуке преводиоца да на другачији начин организује реченицу. На крају, показано је да се употребом других језичких средстава (нпр. прилога) може постигнути генерирање конвенционалне импликатуре да је било тешко извршити радњу у комплементу.

Литература

Батистић 1979: Т. Batistić, О аспектима вршења, извршености глаголске радње допунских предиката обилежених вршиоцем управног глагола, Београд: *Južnoslovenski filolog*, XXXV, Београд: 65–97.

- Белић 1924: А. Белић, Прилози историји словенских језика, Београд: Јужнословенски филолог, 4, Београд: 1-10.
- Бринтон 1988: L. J. Brinton, *The development of English aspectual systems: Aspectualizers and post-verbal particles*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Вендлер 1957: Z. Vendler, Verbs and Times, *The Philosophical Review*, 66, Cornell University, 143-160.
- Даути 1979: D. R. Dowty, *Word Meaning and Montague Grammar: The Semantics of Verbs and Times in Generative Semantics and in Montague's PTQ*, Dordrecht: Holland / Boston: U.S.A. / London: England: D. Reidel Publishing Company.
- Картуен 1971: L. Karttunen, Implicative verbs, *Language*, 47, 340-358.
- Клајн 2005: И. Клајн, *Граматишка српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Комри 1976: B. Comrie, *Aspect: an Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Мишковић-Луковић 2018: М. Мишковић-Луковић, *Прагматика*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- Мразовић-Вукадиновић 2009: P. Mrazović, Z. Vukadinović, *Gramatika srpskog jezika za strance*, Sremski Karlovci/Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stanojevića.
- Новаков 2005: P. Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije*, Novi Sad: Futura publikacije.
- Потс 2007: C. Potts, Into the conventional-implicature dimension, *Philosophy compass*, 2(4), 665-679.
- Риђановић 1976: M. Ridanović, *A Synchronic Study of Verbal Aspect in English and Serbo-Croatian*, Cambridge, Mass.: Slavica.
- Ротштајн 2004: S. Rothstein, *Structuring Events: A Study in the Semantics of Lexical Aspect*, Malden, USA: Blackwell Publishing.
- Смит 1997: C. Smith, *The parameter of aspect*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Станојчић, Поповић 2005: Ж. Станојчић, Љ. Поповић, *Граматишка српског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Стевановић 1979: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд: Научна књига.
- Субановић 2023: К. Субановић, Импликативна својства ингресивног аспектуализатора *почети* у романима *Беснило* и *Сентиментална новела Британског царства* Борислава Пекића, у: М. Ковачевић, Ј. Петковић (ур.), *Србија и српски језик, Зборник радова са XVII међународног научног скупља Српски језик, књижевности, уметности одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (28-29. X 2022)*, Књ. I, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 375-392.
- Филип 2011: H. Filip, Aspectual class and Aktionsart, in: C. Maienborn, K. von Heusinger, P. Portner (Eds.), *Semantics*, de Gruyter, 1186-1217.

CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE VERB *MANAGE* AND ITS COMPLEMENTS FROM THE PERSPECTIVE OF SEMANTICS AND LINGUISTIC PRAGMATICS

Summary

The subject of this paper is the verb *manage* and its complements as well as the equivalent constructions in the Serbian language. The examples have been drawn from a parallel English-Serbian corpus within the contemporary Serbian language corpus (SrpKor). Out of 199 examples with the verb *manage*, 68 were analyzed. Instances of this verb meaning 'to control or organize someone or something' were excluded from

the analysis. The main task in this paper is to determine the semantics of the main verb, as well as the Aktionsart of the verbs in the complement position. The analysis has revealed that the semantics of the main verb in both languages may depend on the Aktionsart of the complement. Namely, the verb *manage* and its translation equivalents may display features of a terminative verb. In addition, because of its implicative nature, the verb *manage* (and its translation equivalents) will have a telic complement. Finally, the analysis has shown that the verb *manage* is commonly translated into Serbian as *uspeti* and *poći za rukom*, but sometimes the verb remains untranslated. This poses an additional task referring to the analysis of the pragmatic aspects of these predicates. Depending on the translation, certain contextual implications may not be conveyed effectively.

Key words: manage, uspeti, aktionsart, terminativity, presupposition, conventional implicature

Nina Ž. Manojlović
Katarina B. Subanović

Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XVIII међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(27–28. X 2023)

Књига I

СРПСКИ ЈЕЗИК ИЗМЕЂУ СТАНДАРДА, СУПСТАНДАРДА И ДИЈАЛЕКТА

Лектура и коректура
Тамара Лутовац Казновац

За издавача
Зоран Комадина, редовни професор
декан Филолошко-уметничког факултета

Технички уредник
Стефан Секулић

Штампа
Донат Граф, Београд

Тираж
150

ISBN
978-86-80596-36-5 (низ)
978-86-80596-67-9

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

811.163.41'27(082)
821.163.41.08(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Српски језик, књижевност, уметност (18; 2023; Крагујевац)

Српски језик, књижевност, уметност : зборник радова са XVIII међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (27–28. октобар 2023). Књ. 1, Српски језик између стандарда, супстандарда и дијалекта / уредници Милош Ковачевић, Јелена Петковић. - Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2024 (Београд : Донат граф). - 346 стр. : илустр. ; 24 cm

Текст ћир и лат. - Тираж 150. - Стр. 9-10: О лингвистичкој књизи XVIII Међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност / уредници. - Напомене и библиографске референце уз радове. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-80596-67-9
ISBN 978-86-80596-36-5 (низ)

а) Српски језик -- Стандардизација -- Зборници б) Српска књижевност -- Језик -- Зборници

COBISS.SR-ID 154975497